

Töprengők, vagdosok, matatok

Beszélgetés Tranker Katával

JANKÓ JUDIT

Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár, 2019. IX. 2. – XII. 15.

Tranker Kata 2019-ben finalista volt a Leopold Bloom-díjért, részt vett a Magyar Nemzeti Galéria *Camera Lucida* című kiállításán, 2018-ban önálló tárlata volt az őt képviselő Viltin Galériában – *Az elmosódó halmazok logikája* címmel –, most pedig a budapesti Zsidó Múzeum és Levéltárban mutatkozik be egy izgalmas projekttel *Hochstädterék* címmel. A nyár közepén beszélgettünk vele, mielőtt a Lupa-szigeti művésztelepre indult. Szóba került a személyesség, az egyetemesség, az anyaság és a művészlét.

B | BRAUN
SHARING EXPERTISE

Előre eltervezed, mivel foglalkozol majd egy művésztelepen, vagy spontán alakulnak a dolgok?

TRANKER KATA: A hároméves kislányommal megyek, innentől kezdve meglátjuk, miként alakulnak a napjaink. Nagyon szeretem a művésztelepi létezést, viszek eszközöket, de nem esem kétségbe, ha csak a feltöltődésről szól ez az idő. Az új közeg, a természet, a Duna, a többi művész közelsége, az esti beszélgetések inspirálóak és fontosak, bármikor is születik meg a mű.

Hogyan lettél képzőművész? Festőnek tanultál, de hamar eltértél a műfajtól. Mesélnél erről a folyamatról?

T. K.: Nagy harc előzte meg, hogy művész lehessenek. Szüleim mérnökök, tisztos polgári pályát képzeltek el nekem. Székesfehérváron egy átlagos gimnáziumban tanultam, ahol a tanáraink is próbáltak erről az útról lebeszélni. Az egyetlen, aki támogatott, Pinke Miklós volt, akihez rajzsakkörbe jártam, de az aggóató környezet meggyőzésénél talán még nagyobb harc volt, amit magammal kellett megvívnom,

hogy belevágok-e a művészpályába. Sokáig gondolkoztam valamilyen alkalmazott művészeti szakmán, biztonságosabbnak tűnt restaurátornak vagy díszlettervezőnek lenni, aztán egyszer csak jött egy pillanat, amikor egyértelműen belém ütött: „Na jó, nekem ezt meg kell próbálni, engem ez érdekel, ez van. Lesz, ami lesz.”

A felvételin azt éreztem, lényegesen ügyetlenebb vagyok a többiekénél, olyan-nyira, hogy egy egyhetes második forduló után összecsomagoltam, és elindultam haza anélkül, hogy megnéztem volna az Andrássy úton kifüggesztett névsort a harmadik fordulóba kerültek neveivel. Egy barátom telefonált utánam, hogy jöjjenek vissza, továbbjutottam. A harmadik kör beszélgetése után éreztem először, hogy van esély, ugyanakkor az első napon az egyetemen, amikor kihirdették, ki melyik mesterhez kerül, még mindig féltem, nehogy kiderüljön, itt valami tévedés van, mégsem vettem fel. Az egyetem első fele szuper volt, végre csinálhattam, amit akartam. Szabados Árpád jó mesternek bizonyult, és szerettem az osztályomat. Keresztesi Botonddal, Dallos Ádámmal, Süveges Ritával, Adamkó Dáviddal jártam együtt, és többekkel, akiknek az egyetem után végül másfelé vezetett az útja, pedig nagyon érdekes dolgokat csináltak.

Említet a pályaelhagyókat. Sok szakmához hasonlóan elnöiesedik a képzőművész pálya is, mert nem nyújt megélhetést, és lecsökkent a presztízse, úgyhogy a pályaválasztás előtti tanakodást később visszaigazolta az élet...

T. K.: Azt hallom, hogy az egyetemi felvételen a mesterek küzdenek a fiúkért. Szabados nálunk ügyelt a nemek arányára, de összességében egyre több a női hallgató. Aztán a kereskedelmi galériáknál, érdekes módon, férfi művészeket találunk nagyobb számban, és úgy érzem, a műgyűjtők is őket preferálják.

Örültem, amikor felvettek, de rám nem jellemző a nagy eufória, elkezdtem a pályát, és csináltam. A versenyhelyzet – ami már az egyetemen elkezdődik – nem az én terepem, de az nagyon jó volt, hogy olyanokkal vagyok, akiket ugyanaz érdekel, mint engem. Egy Fejér megyei faluból jövtök, ráadásul egy zsákutca végén laktunk, Budapest kulturális közege is inspiráló volt nekem. Az egyetem második felében aztán az egyetemi légkör, a buborék, amiben éltünk, fojtogatóvá vált. Ezen a ponton tudok konkrétan válaszolni az első kérdésedre, hogy én ugyan a festő tanszéken voltam, de kortárs művészetről beszélve nonszensznek tartom a klasszikus műfaji kategóriákat, a festészet-szobrászat-grafika felosztást. Szerencsére a mestereim nem voltak ebben merevek, de a tanszékevezetők vagy a többi mester igen. Alapélményem, hogy néha megveregették a vállamat, hogy „jól van, jól van, egész ügyes vagy, de nem festészet, amit csinálsz”. Persze az elején olaj-vázszen műveket is festettem, de aztán már első év végére inkább akvarellt használtam, amit nem is feltétlen papírra, hanem különböző anyagokra vittem fel. Aztán elkezdtem ezeket

Fotó: Tranker Kata

a változatos anyagokat egyre jobban a térbe kiterjeszteni, ezáltal installatív szituációk jöttek létre. Térben kezdtem gondolkodni, és magát az installációt akartam megépíteni. De ha őszinte akarok lenni, már a Képzőművészeti Egyetemre való jelentkezéskor tudtam, hogy nem tisztán a festészet érdekel.

Akkor miért festő szakra jelentkezettél?

T. K.: Gimnazista éveimben elkezdtem nézni a diplomakiállításokat, és azt láttam, hogy a festő tanszék az, ahol leginkább megengedik a kísérletezést, onnan ágaznak a legtöbb irányba a munkák. De eleve nem értettem, miért vannak ezek a kötött tanszékek. Nehéz intézményes keretek közé szorítani azt a tudást, amire egy művésznek szüksége van. Bár a mestereim megengedőek voltak, az egyetemhez köthető kiállításokon, pályázatokon, kipakolásokon mindig probléma volt a besorolhatatlanságom. Engem viszont az zavart, hogy akit jónak tartottak az egyetem falain belül, az sem az itthoni, sem a nemzetközi szintterrel való összehasonlításban nem tűnt relevánsnak. Nem értettem például, miért az készít fel a kortárs művészeti életben való szereplésre, ha anatómiaiailag pontosan tudunk rajzolni. Hálás vagyok azért, amit az egyetemen kaptam, de ötödév végére elég is volt.

Miután megcsináltam a képzőt, és eltelt pár év, láttam, mennyire kemény menet lesz ez a művészpálya, milyen nehéz belőle megélni. És azt is éreztem, szeretném jobban érteni a világot, átlátni folyamatokat, más szemszögek is érdekelnek, úgyhogy elmentem a Corvinusra, és elvégeztem azt is. A kapitalizmus logikája, a gazdasági folyamatok érdekelték. Közgazdász nővérem révén láttam, mekkora pénzek halmozódnak fel a gazdasági szférában, aminek a

Fotó: Biro Dávid

BRAUN
SHARING EXPERTISE

TRANCKER KATA: *Barlanghasonlat*, 2018, só-liszt gyurma, papír, 25×25×15 cm

töredéke sokat segítene a művészeti oldalon. Érdekeltek nagyon az artist run modellek a világban, de most úgy látom, ha belefognék ilyesmibe, minden energiámat elvinné. Azért megnyugtat a tudat, hogy van egy ilyen diplomám is...

A Viltin Galériával hogyan kezdődött a kapcsolatod?

T. K.: Még a végzés előtt elhívtak a *Politechnika* című csoportos kiállításukra, amit egy közös műhelymunka előzött meg, illetve megnézték a diplomamunkámat, ami egy efemer mű volt: hajtogattam egy medencét, fekete tintával töltöttem meg, amibe beleállítottam fehér papírfákat. A diplomakiállítás egy hete alatt a fehér papírfák megszívták magukat tintával, és feketévé változtak. Ezután ajánlották fel a közös munkát. Szerencsém van velük, hagynak szabadon dolgozni. Az egyetemen nem esett szó arról, milyen együtt dolgozni egy kereskedelmi galériával, semmit nem tudtam erről. Az első önálló kiállításom előtt eljöttek megnézni a készülő anyagot, azóta erre nem volt példa, meglehetősen szabad kezdet adnak. Azt hiszem, bíznak bennem.

Voltál rezidenciaprogramon Japánban, Németországban, Finnországban, Bécsben. Tudatosan válogatsz? Mit tanultál ezeken a helyeken?

T. K.: Szeretek ezeket a lehetőségeket. Most, családdal, kicsit nehezebb, bár a kilenc hónapos lányommal voltam Kassán, tehát nem lehetetlen részt venni ilyeneken, és mindegyiknek lesz valami hozadéka, még ha nem is azonnal. Frankfurtba a Budapest Galéria ösztöndíjával jutottam ki. Az épületben, ahol laktam, körben rolók voltak mindenhol. Sávosan láttam a környéket. Akkoriban kezdtem el ezt a csíkozást, hogy felvágom a fotókat – az átláthatóság és a rétegződés miatt –, és utólag raktam össze, hogy a rolókról juthatott ez az eszembe. Sokszor a legbanálisabb dolgok indikálnak valamit, vagy pusztán maga a környezetváltozás. Az, hogy egy új helyen tölthetek el néhány hetet, behoz egy csomó váratlan, előre nem kiszámítható ötletet.

TRANKER KATA: *Változó nézőpont I.*, 2018, papír, ceruza, fotó, fa, plextol, 50x70 cm

TRANKER KATA: *Vénusz születése*, 2018, installáció, só-liszt gyurma, műgyanta, fa, fénykép, textil, talált tárgyak, változó méret

Japánban papírművészeti rezidenciaprogramon voltam, megtanítottak a tradicionális papírkészítési technikákra. Sokkal jobban megismertem az anyagot, aminek épp mostanában veszem nagy hasznát, amikor papírmásé munkákat csinállok. A Japánban tanult dolgoknak ez a része mostanában jön elő. Akkor, a rezidancia alatt a kulturális különbségekkel voltam elfoglalva.

Személyesnek tűnnek a munkáid, pontosabban egyszerre érzem kitárukozónak és személyesnek őket.

T. K.: Csak olyannal tudok foglalkozni, ami kapcsolódik az életemhez, azt azonban nem szeretem, ha valami csak rólam szól. Nagyon nem vagyok extrovertált ember. Jó sokáig zavarban voltam, amikor ki volt állítva egy munkám. Ott kellett lennem mellette a térben, és láttam, ahogy más emberek odajönnek, és megnézik. Szemrevételezik azt, amivel nagyon sokáig csak kettesben voltam, és ami most hirtelen nyilvánossá válik. Minden munkánál keresem a megfelelő megszólalási módot, és csak akkor teszem ki, amikor elérem, hogy úgy szól rólam, hogy közben másokról is szól. A személyes és általános kettősségének elérése a célom.

A Leopold Bloom-pályázatra beadott anyagod, a Vénusz születése, az anyatest és a Willendorfi

Venus, szépen példázza amit mondasz. Változtatott valamit az anyaság a művészi hozzáállásodon?

T. K.: A legtöbb nőnek időbe telik szülés után elfogadni a megváltozott életét. Nekem a legnehezebb talán az volt, hogy nem vagyok már a magam ura. Korábban például akkor dolgoztam, amikor akartam. Utálok a rutinos és monoton dolgokat, a kisgyerek viszont megköveteli ennek elfogadását. Illetve az anyaság hozta meg az antropológiai érdeklődésemet. Az életünk 21. századi, de aki ebbe beleszületik, az új jövevény, ugyanolyan, mint a több ezer éve születettek. Sokat gondolkoztam azon, hogy az őskorban az ősanyák hogyan viselkedtek, mit csináltak, az ősi társadalmak hogyan épülhettek fel. Főzök, közben figyelek a gyerekekre, az asztalon pedig ott a félbehagyott munkám – ez a mindennapos helyzetkép indította el bennem a fantáziát arról, milyen lehetett rég. Nemcsak az anyák életén töprengtem, hanem a művészet szerepén és a különböző művészetértelmezéseken, azon, hogy a Willendorfi Vénusz és a hasonló régészeti leletek milyen célból is készültek eredetileg. Az anyaság indította el a gondolkodást, de nem akartam, hogy konkrétan arról szóljon.

A kiállítási anyag, amivel a Leopold Bloom-díjra pályáztál, megvalósul végül?

T. K.: A kurátor, aki befogadott a projektjébe, Olaszországban szervez vándorkiállításokat több éve *There is no place like home* címmel, ám időközben kiderült, hogy babája születik, szóval most bizonytalanra vált a megvalósulás időpontja.

Most min dolgozol?

T. K.: A Zsidó Múzeum és Levéltárból kért fel Farkas Zsófi egy kiállításra. A levéltárra hagyott fotók közül megkaptam egy család fotóit és egy hatméteres tárlót, hogy készítsek valamit. Körülbelül száz felvétel az 1910-es évektől a 60-as évekig, de a képeken látható információkon kívül szinte semmit sem tudunk a családról. Zsófi segített a nyomozómunkában, de nagyon kevés dolgot sikerült kiderítenünk. Át kellett gondolnom, miként nyúlhatok hozzá egy ilyen hagyatékhöz, mekkora szabadságom van, mi is az én szerepem. A képeken egy ikerpár története rajzolódik ki, az első fotójukon a 10-es években, egy ikerbabakocsiban láthatóak. Egy kislány és egy kislány, tényszerűen csak azt tudjuk, hogy a testvérpár nőtagja hagyta a fényképeket hagyatékkul a levéltárra. A képeken párhuzamosan fut az ikrek élete, látszik a köztük lévő szoros kapcsolat. Elképzelttem, milyen lehetett a 20. századi történéseket átélni nőként úgy, hogy van egy férfi alteregó. A férfi és női sors kettősségét emeltem ki, hogy nemcsak a történelem, hanem a nemed is meghatározza a sorsodat. Főleg ilyen nehéz időkben, egy felvidéki zsidó családba születve. A kettőségen ilyesmiket értek, hogy a férfiak van érettségi képe, díjátadós képe, a nőnek pedig nincs.

A sejtelmesség, ami egyébként is jellemezi a munkáidat, most is fontos szerepet játszik.

Fotó: Biró Dávid

TRANCKER KATA: *Saját logika*, 2018, tészta, papír, fa, fotó, 60×60×40 cm

BRAUN
SHARING EXPERTISE

T. K.: Itt nem is voltak pontos adataim, de tényleg szeretek teret adni a nézői fantáziának. Sokszor kapok olyan értelmezéseket a befogadóktól, amire én nem is gondoltam, de nekem ez így tetszik. Szeretem, ha sokan találhatnak a munkáimban olyan kapaszkodót, amihez kapcsolódni tudnak. Alapvetően törekszem arra, hogy egyszerre több jelentésréteget használjak. Hasonló eszközökkel dolgozom, mint a költő, metaforákkal, szimbólumokkal. Ez lehet a végeredményben az általam említett sejtelmesség.

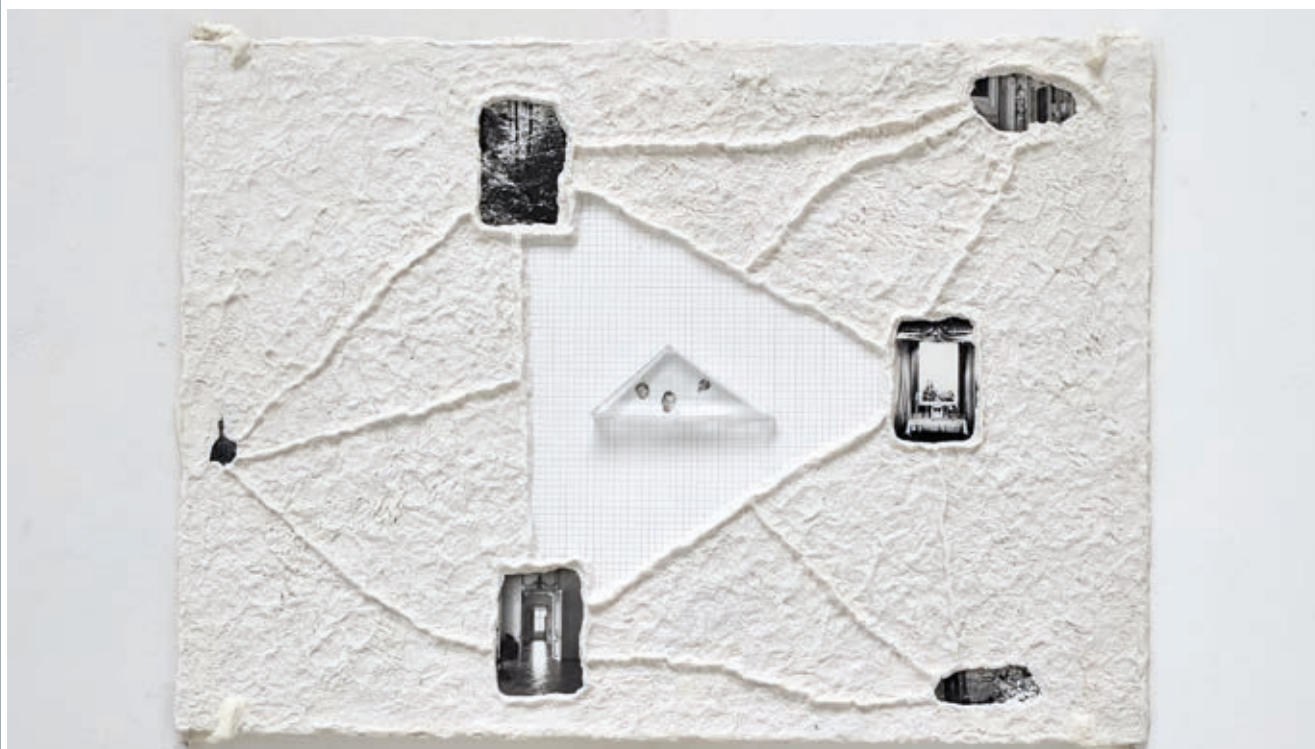
Könnyen megválnsz az elkészült munkáidtól?

T. K.: Amikor elkészül valami, nem szeretem sokáig otthon nézni – merthogy otthon dolgozom. Olyankor örülök neki, ha gyorsan elkerül. Menjen, és élje az életét. Tárolni a Viltin Galéria szokta a munkáimat. Ha velük kellene élnem, csak a hibákat keresném, meg azt nézném, mit kellett volna máshogy csinálni. Aztán előfordul, hogy elkezdi hiányozni egy munka, felötlik bennem, hogy

jobb lett volna megtartani, sajnálom, hogy már nincs, de ehhez el kell telnie pár évnek. Ilyenek például a bedeszkázott házas munkáim, amiket épp hogy kész lettek, máris vittek kiállítani, és el is adták őket. Akkor nem akartam velük többet foglalkozni, ezért nem bántam, hogy elmennek, de mostanában azt érzem, már nem idegesítene, ha nézнем kellene őket...

A cikk megjelenését a B. Braun támogatta.

TRANCKER KATA: *Barlang, templom, múzeum*, 2018, karton, ceruza, tészta, fotó, műgyanta, 51×71 cm

Fotó: Biró Dávid